

УДК: 159.98-051.001/002:376

О.Є. Шульженко,
diakademia@mail.ru

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСОБИСТІСНОЇ
ГОТОВНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО (ПРАКТИЧНОГО) ПСИХОЛОГА
ДО КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ**

Відомості про автора: Олександр Шульженко, Національний педагогічний університет ім.і М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна.
E- mail: diakademia@mail.ru

Contact: Shulzhenko O.Ye., Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, Ukraine. E- mail: diakademia@mail.ru

Шульженко О.Є. Теоретико-методологічні основи особистісної готовності спеціального (практичного) психолога до корекційної роботи з дітьми із порушеннями аутистичного спектру. У статті розглядається теоретико-методологічні аспекти проблеми формування особистісної готовності спеціальних (практичних) психологів до корекційної роботи. Здійснено теоретичний аналіз поняття «особистісної готовності психолога». Представлено теоретичне обґрунтування формування системи особистісної готовності спеціального психолога та її структурних компонентів. На основі науково-практичних робіт дослідників проблеми професійного становлення майбутнього психолога підкреслено провідну роль особистісної готовності у психологічному процесі.

Особистісна готовність до професійної психологічної діяльності розуміється авторами як складне структурне утворення особистості, що ґрунтується на стійкій внутрішній мотивації до професійної діяльності в умовах загальної та спеціальної освіти, характеризується наявністю сукупності професійно важливих якостей майбутніх психологів (здатність до емпатійних проявів, толерантність, емоційна стійкість, психологічна проникливість, комунікативна компетентність) та забезпечує ефективну міжособистісну взаємодію.

У результаті теоретичного аналізу з'ясовано, що необхідні для професійної діяльності спеціального психолога особистісні якості не формуються самостійно, а вимагають певної спрямованості процесу професійної психологічної підготовки. Разом з тим, змістовий аналіз сучасної освіти майбутніх спеціальних психологів показав лише фундаментальну психологічну підготовкою, вагому частину якої займає теоретична основа, а практична частина є фрагментарною та представлена такими видами професійної діяльності як психодіагностика та психокорекція.

Визначено, під час підготовки спеціального (практичного) психолога до роботи з аутичними дітьми має бути врахована специфіка кожного виду його професійної діяльності, що полягає у специфічній термінології, способах дій та поведінки, своєрідному характері психодіагностичної, психоконсультативної, психокорекційної діяльності та особливому психологічному внутрішньому стані учасників процесу.

З'ясовано структуру особистісної готовності, яка представляє собою сукупність компонентів: когнітивного, мотиваційно-почуттєвого, поведінкового, регуляторно - вольового.

Узагальнено різні визначення поняття готовності, які не взаємовиключають одне одного, а розширюють і поглиблюють уявлення про складність і багатогранність феномена готовності спеціального психолога до корекційної діяльності.

Зроблено висновок, що спеціальний (практичний) психолог з високим рівнем особистісної готовності характеризується вмінням налагоджувати та підтримувати конструктивні контакти з усіма учасниками корекційного навчання та виховання дітей з порушеннями аутистичного спектру, безоцінним ставленням до них, відкритістю, толерантністю, емоційною стійкістю, здатністю швидко та ефективно вирішувати проблеми, що виникатимуть в процесі професійної психологічної діяльності.

Ключові слова: теорія, вчені, особистісна готовність, спеціальний (практичний) психолог, сукупність особистісних якостей.

Шульженко А.Е. Теоретико-методологические основы личностной готовности специального (практического) психолога к коррекционной работе с детьми с нарушениями аутистического

спектра. В статье представлено теоретико-методологические аспекты проблемы формирования личностной готовности специальных (практических) психологов к коррекционной работе с аутичными детьми. Проведено теоретический анализ понятия личностной готовности психолога. Представлено теоретическое обоснование формирования системы личностной готовности специального психолога и структурных компонентов. На основе научно-практических работ исследователей проблемы профессионального становления будущего психолога подчеркнута главная роль личностной готовности в психологическом процессе. Личностная готовность к профессиональной деятельности подразумевается авторами как сложное структурное образование личности, что опирается на стойкую внутреннюю мотивацию к профессиональной деятельности в условиях общего и специального образования, характеризуется наличием совокупных профессионально важных качеств будущих психологов (способность к эмпатийным проявлениям, толерантность, эмоциональная стойкость, психологическая проникновенность, коммуникативная компетентность) и обеспечивает эффективные межличностные взаимодействия.

В результате теоретического анализа выяснено, что необходимые для профессиональной деятельности специального психолога личностные качества не формируются самостоятельно, а требуют некой направленности процесса профессиональной психологической подготовки. Вместе с тем, содержательный анализ современного образования будущих психологов, показывает только фундаментальную психологическую подготовку, важную часть которой занимает теория, а практическая часть есть фрагментарной и представлена такими видами профессиональной деятельности как психодиагностика и психокоррекция.

Определено, что во время подготовки специального психолога к работе с аутичными детьми должна учитываться специфика каждого вида профессиональной деятельности психолога, что лежит в специфической терминологии, способах действий и поведения, своеобразном характере деятельности и особом внутреннем настрое участников процесса.

Определено структуру личностной готовности, что представляет собой совокупность компонентов: когнитивного, мотивационно-чувственного, поведенческого, регуляторно-волевого.

Обобщено разные определения понятий готовности, которые не взаимоисключают одно другого, а расширяют и углубляют представление о сложности и многогранности феномена готовности специального психолога к коррекционной деятельности.

Сделано вывод, что специальный (практический) психолог с высоким уровнем личностной готовности характеризуется умением налаживать и поддерживать конструктивные контакты со всеми

участниками коррекционной учебы и воспитания детей с нарушениями аутистического спектра, безоценочным отношением к ним, открытостью, толерантностью, эмоциональной стойкостью, быстро и эффективно решать проблемы, что возникают в процессе профессиональной психологической деятельности.

Ключевые слова: теория, ученые, личностная готовность, специальный(практический психолог),совокупность личностных качеств.

Shulzhenko O.Ye. Theoretical and methodological background of personal preparedness of special (practicing) psychologist in correctional work with children with autism spectrum disorders. This article describes the theoretical and methodological aspects of the problem associated with formation of personal preparedness of a special (practicing) psychologist to correctional work. The theoretical analysis of the concept of “personal preparedness of psychologist” was done. The theoretical justification for the formation of a system of special psychologist personal preparedness and its structural components, was provided. Based on the scientific and research works of researchers of a future psychologist professional development, the leading role of personal preparedness in the psychological process was emphasized.

As a result of the theoretical analysis, it was found that the personal qualities necessary for professional psychologist are not formed independently but require a certain orientation of the professional psychological training process. However, the content analysis of the current education of future special psychologists showed only fundamental psychological training, the significant part of which covers the theoretical basis, and the practical part is fragmented and represented by such types of professional activities as psychological diagnostics and psychological correction.

It was identified that, during the training of a special (practicing) psychologist to work with autistic children, the specificity of each type of his/her professional activity, which is the specific terminology, the mode of action and behavior, the peculiar nature of psycho diagnostic, psycho consultative and psycho corrective activities and the special psychological inner state of the process participants, should be taken into account.

The structure of the personal preparedness, which is an aggregation of cognitive, motivational and sensory, behavioral, regulatory and volitional components, was made clear.

Different definitions of the preparedness concept, which are not mutually exclusive but expand and deepen the understanding of the complexity and diversity of the phenomenon of special psychologist's preparedness to corrective activities, were summarized

The conclusion was made that the special (practicing) psychologist with a high level of personal preparedness is characterized by the ability to establish and maintain constructive contacts with all parties to the remedial teaching and upbringing of children with autism spectrum disorders, the unbiased attitude to them, openness, tolerance, emotional stability, ability to quickly and efficiently solve problems that arise in the process of professional psychological activity.

Key words: theory, scientists, personal preparedness, special (practicing) psychologist, aggregation of personal qualities.

Проблематика професійного становлення особистості практичного психолога представлена низкою методологічних, загальнотеоретичних і прикладних досліджень (Г.О. Балл, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, В.О. Моляко, Н.І. Пов'якель, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та інші). У дослідженнях розглядаються вимоги до особистості психолога, представлений аналіз його професійно важливих якостей. Особистісна готовність майбутніх психологів розглядається дослідниками як складова частина професійного відбору на психолого-педагогічні спеціальності (О.Ф. Бондаренко, О.О. Бодальов, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, Л.М. Собчик, Н.В. Чепелева та ін.).

Професія спеціального психолога-практика на сучасному етапі становлення та розвитку спеціальної психології отримує широке коло розповсюдження та підтримується запитами суспільства. Однак, найінтенсивніше висококваліфікованими психологами більшою мірою забезпечується сфера освіти. Теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічної літератури та досліджень дав змогу стверджувати, що готовність майбутніх психологів до ефективної професійної діяльності, зокрема в умовах корекційної та інклюзивної форми освіти, традиційною інформаційно-догматичною формою навчання забезпечується не в повній мірі. Тому існує необхідність підвищення рівня готовності майбутніх спеціалістів до фахової діяльності в зазначеній сфері.

Розгляд особливостей розвитку та формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності виступає актуальною проблемою. Це, насамперед, пов'язане з тим, що в період професійної підготовки засвоюються основні ціннісні уявлення, що характеризують професійну спільноту, знання, вміння, навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності та для успішного «професійного старту». У період навчання у вищому навчальному закладі у людини формуються та розвиваються професійно важливі якості особистості, починає формуватися професійна самосвідомість, що досить часто виявляється і в успішності навчальної діяльності [7,8,10,12,14,15].

Розглядаючи проблему готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, слід зазначити, що остання формується в процесі підготовки та виступає її результатом. Тому для дослідження проблеми особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців є необхідним здійснення теоретико-методологічного аналізу не тільки проблеми готовності, а й підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності.

В традиційному розумінні підготовка спеціалістів у вищій школі виступає процесом формування професійної компетенції, яка разом із предметними знаннями має включати в себе професійну, психологічну та особистісну готовність особистості до майбутньої діяльності. Кінцевим результатом підготовки (як процесу) є підготовленість чи готовність до чогось, щодо освітніх процесів використовуються терміни освіченість (як більш загальний) та навченість (як більш конкретний, предметний). Готовність визначається як стан, коли все зроблено, все готово для реалізації чогось: дії, функції, процесу тощо. Вченими стверджується, що готовність – це складне особистісне утворення, багаторівнева та багатопланова система якостей і властивостей особистості, які у своїй сукупності дозволяють певному суб'єкту ефективно виконувати конкретну діяльність [6].

В рамках особистісного підходу готовність розглядається в контексті особистісних передумов успішної діяльності. Прибічники цього підходу наголошують на необхідності вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей особистості, які необхідні для ефективною діяльності. Тобто готовність трактується як особистісне утворення, інтегративна стійка характеристика, що сприяє успішній діяльності. Прихильники особистісного підходу (С.Л. Марков [6], В.В.Рибалка [13], С.К. Шандрук [6]), стан готовності вважали цілісним проявом особистості у відповідних умовах діяльності та життя; К.О. Абульханова-Славська [1], Б.Г. Ананьев [6], І.С. Кон [6], О.М. Леонтьев [6] та інші трактували цей феномен як прояв індивідуально-особистісних якостей, як процес формування морально-психологічних якостей особистості, що визначають відношення до професійної діяльності, забезпечують їх успішне здійснення; Психологічний стан готовності розглядається як внутрішнє налаштування, пристосування можливостей особистості до продуктивних і успішних дій в конкретній ситуації. Таким чином, готовність до певного виду діяльності визначається, насамперед, психологічним станом особистості. Останній проявляється перед початком діяльності, коли виникає необхідність остаточного прийняття рішення про власну готовність до виконання поставленого завдання. Дослідники (М.А. Гуліна, І.А. Зязюн, Н.В. Пророк) зазначали, що психологічна готовність, як складний особистісний стан, виникає на основі передбачення ситуації, майбутньої дії та залежить як від

особистих властивостей та якостей фахівця, так і від характеру майбутньої діяльності [7].

Таким чином, на особистісному рівні структура готовності розглядається науковцями як симптомокомплекс ознак: вольові якості, спрямованість інтелектуальних процесів, спеціалізована спостережливість, творча уява, здатність до саморегуляції тощо.

С.Д. Максименко, О.М. Пелех пропонують наступне тлумачення поняття готовності до діяльності: «готовність до того чи іншого виду діяльності є цілеспрямованим вираженням особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки». Дослідники зазначають, що «тимчасова і тривала готовність знаходяться в єдності. Перша являє собою щоразу створюване функціональне вістря і цим самим підвищує дієвість другої. Виникнення готовності як стану залежить від її тривалого різновиду, а тимчасовий визначає продуктивність останнього в даних конкретних обставинах і включає в себе актуалізовані компоненти, які при повторному використанні «повертаються» на своє попереднє місце. Так відбувається стосовно конкретних поточних задач діяльності тимчасова трансформація особистісних установок, стійких мотивів, досвіду» [9, с. 70-72]. Тобто, необхідний для ефективної професійної діяльності актуалізований стан тимчасової готовності передбачає наявність стійкої сукупності рис тривалої готовності, котра, у свою чергу, мала пройти складний процес формування, динамічним стрижнем якого є оволодіння професією в умовах навчального закладу.

Особливої уваги заслуговує питання виділення компонентів у структурі готовності. Науковці-дослідники (І.С.Булах, Л.В.Долинська) виділили в структурі психологічної готовності студентів наступні компоненти: мотиваційний (інтерес до професії, позитивне ставлення до неї); орієнтаційний (уявлення студентів про умови та особливості професійної діяльності, її вимоги до особистості фахівця); операційний (володіння необхідними знаннями, вміннями, навичками, способами та прийомами професійної діяльності); вольовий (здатність до самоконтролю, уміння управляти собою); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки та результатів діяльності) [4,5].

Таким чином, можна зазначити, що готовність фахівця будь-якого напрямку та профілю складається із професійної придатності особистості (сукупність індивідуально-типологічних особистостей спеціаліста, характерологічних рис та здібностей, необхідних для успішної професійної діяльності, а також відсутність показників, які перешкоджають участі фахівця в професійній діяльності) і підготовленості до діяльності (знання, вміння та навички, які фахівець отримав під час підготовки).

Узагальнюючи різні визначення поняття готовності, ми вважаємо, що вони не взаємовиключають одне одного, а розширюють і

поглиблюють уявлення про складність і багатогранність феномена готовності. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що готовність розглядається як інтегральне особистісне явище, система якостей особистості, яка забезпечує результативність діяльності спеціаліста, виконання ним певних функцій, або функціональний стан, який визначає успішність виконання професійних дій. Успішне формування професіоналізму особистості та діяльності майбутніх фахівців базується на їх готовності до діяльності. Разом із тим, науковці у своїх дослідженнях виокремлюють такі види готовності: професійну, психологічну та особистісну.

На думку Н.І. Пов'якель, психологічна готовність психологів до фахової діяльності обумовлює наявність не тільки низки професійно важливих особистісних властивостей та якостей (емпатійності, адекватної самооцінки, толерантності до фрустрацій, сенситивності, відсутності проєкцій тощо), а й комунікативних умінь (встановлювати контакт, слухати інших, розмовляти і переконувати, продуктивно рефлексувати тощо), властивостей психічних процесів (розвиненість розумових операцій і процесів, здатність до тривалої концентрації, гнучкість і оперативність процесів мислення, широти і обсягу уваги тощо), здатності до партнерства і діалогу у регуляції професійного мислення і створенні професійних відносин [11].

Я.Л. Коломінський кваліфікував психологічну готовність як особливий психічний стан, який забезпечує прийняття самостійних рішень та успішне виконання професійних завдань [8].

Психічний стан готовності, хоч і не є якістю особистості, може характеризувати можливості майбутнього фахівця вирішувати в процесі підготовки завдання, наближені до реальних умов професійної діяльності, а після закінчення навчання успішно включитися в роботу за спеціальністю. Психічний стан готовності сприяє актуалізації та пристосуванню можливостей особистості для успішних дій в певній галузі. Тобто, можна характеризувати психічний стан готовності майбутнього спеціаліста, спеціального психолога, як внутрішню налаштованість на визначену поведінку при виконанні навчальних та трудових завдань, орієнтованість на активні та цілеспрямовані дії.

Психологічна готовність складається зі стійких (досвід, здібності, характер, професійно значущі якості) та динамічних (усвідомлення завдань, умов, у яких буде відбуватися її виконання, визначення шляхів досягнення і т.д.) проявів, тобто на неї впливають як якості людини, так і конкретні умови, в яких здійснюється діяльність. Виділяють зовнішні та внутрішні умови, що визначають психологічну готовність. До них належать наступні: зміст завдань та їх проблемність, новизна, творчий характер; середовище діяльності; особливості стимулювання дій і результатів; мотивація, прагнення до досягнення результату; оцінка ймовірності його досягнення та самооцінка власної готовності; стан здоров'я і самопочуття; уміння налаштовуватись, створювати

оптимальні внутрішні умови для майбутньої діяльності (В.В. Рибалка [13], Н.В. Чепелева [6]).

Особливого значення набуває особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх психологів як фахівців, покликаних надавати психологічну допомогу аутистичній особистості в складних умовах життя. Стосовно проблеми особистісної готовності можна зазначити, що інтерес науковців до розробки цієї проблеми останнім часом помітно зріс. Особистісна готовність студентів до професійної діяльності має складну динамічну структуру і є сукупністю інтелектуальних, рефлексивних і психофізіологічних компонентів у їх співвідношенні з проблемами суспільства.

Що стосується нашого дослідження, то поняття «особистісна готовність» виступає інтегральним утворенням в структурі готовності суб'єкта професійного становлення, в даному випадку, психолога. Особистісно-професійна готовність виступає детермінантою успішної й ефективної діяльності, зміст і структура якої визначається вимогами діяльності до психічних процесів, станів, досвіду і якостей особистості. Вона передбачає оволодіння загальнонауковими знаннями, набуття знань, умінь, навичок, необхідних для виконання професійних функцій, формування вмій вирішувати професійні завдання, комплексу особистісних якостей, що визначають професійну стійкість і готовність до праці.

Особистісна готовність виступає необхідною умовою успішної професійної самореалізації та психологічної діяльності молодого фахівця-психолога. Особистісна готовність розуміється вченими як комплексне психологічне утворення, як сплав функціональних, операційних та особистісних компонентів.

Загалом, особистісну готовність до професійної діяльності можна трактувати як форму установки (проекції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що передує будь-яким психічним явищам та проявам; мотиваційну готовність до «впорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що вона робить); професійно-особистісну готовність до самореалізації через процес персоналізації.

О.Ф. Бондаренко [3] та інші вчені в структурі готовності майбутнього фахівця основним вважали особистісний компонент, який включає три основних якості: автентичність, прийняття та емпатію.

Аналіз теоретичних джерел показав, що особистісна готовність майбутнього психолога до професійної діяльності є соціокультурним і психологічним феноменом, до складу якої входить впорядкована сукупність ціннісно-змістовних, регулювальників, що забезпечують стійкість його суб'єктної позиції та емоційно-вольових станів.

Таким чином, ми можемо бачити, що в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях актуалізується питання готовності майбутніх психологів до фахової діяльності. Дослідники вважають, що процес

формування готовності повинен бути поетапним (від оволодіння концептуальним апаратом психологічної науки до формування професійних і особистісних якостей майбутніх фахівців), систематичним, відповідати освітнім цінностям (гуманістичні принципи підготовки фахівців, науково обґрунтовані методи навчання, визначеність майбутніх психологів щодо розуміння механізмів психофізичного душевного руху, духовної властивості особистості) тощо.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Категория субъекта в современной психологии / К. А. Абульханова-Славская // Сучасна психологія в ціннісному вимірі : матеріали третіх Костюківських читань (Київ, 20–22 грудня 1994 г.). – К., 1994. – 312 с. **2. Балл Г. О.** Про психологічні засади формування готовності до професійної праці / Г. О. Балл // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти : наук.-метод. зб. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., 1994. – С. 98–100. **3. Бондаренко О. Ф.** Психологічні особливості сучасної молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практиків / О. Ф. Бондаренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 4. – С. 8–11. **4. Булах І. С.** Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навч.-метод. посібник / Булах І. С., Долинська Л. В. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – 114 с. **5. Долінська Ю. Г.** Особистісне зростання практичного психолога в процесі його професійної підготовки / Ю. Г. Долінська // Психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 1998. – Вип. І. – С. 155–160. **6. Енциклопедія освіти** / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. **7. Зязюн І. А.** Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : ВПОЛ, 2000. – С. 11–57. **8. Коломинский Я. Л.** Психологическая культура – условие и цель деятельности психолога / Я. Л. Коломинский // Психологія. – Минск, 2000. – № 2 (19). – С. 4–19. **9. Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / Максименко С. Д., Заброцький М. М. – К. : Главник, 2005. – 112 с. **10. Молоканов М. В.** О некоторых аспектах отбора кандидатов в практические психологи / М. В. Молоканов // Актуальные проблемы психологической службы: теория и практика : материалы междунар. конф. (Одесса, 14-17 мая 1992). – Одесса, 1992. – С. 34–36. **11. Пов'якель Н. І.** Професійна рефлексія психолога-практика / Пов'якель Н. І. // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 6/7. – С. 3–6. **12. Рекешева Ф. М.** Условия развития психологической готовности к профессиональной деятельности студентов-психологов : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Рекешева Ф. М. ; Астрахан. гос. ун-т.- Астрахань, 2007. – 156 с. **13. Рибалка В. В.** Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного

психолога / В. В. Рибалка // Проблемы подготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 29–32. **14. Семенова Е. М.** Эмоциональная культура педагога / Семенова Е. М. // Тренинг эмоциональной устойчивости педагога : учеб. пособие. – М. : Изд-во Ин-та Психотерапии, 2002. – С. 52–56. **15. Сисоева С. О.** Педагогична творчість вчителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоева // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 161–172.

References

1. Abul`xanova-Slavskaya K. A. Kategory`ya sub`yekt`a v sovremennoj psy`xology`y / K. A. Abul`xanova-Slavskaya // Suchasna psy`xologiya v cinnisnomu vy`miri : materialy` tretix Kostyukivs`ky`x chy`tan` (Ky`yiv, 20–22 grudnya 1994 g.). – K., 1994. – 312 s. **2. Ball G. O.** Pro psy`xologichni zasady` formuvannya gotovnosti do profesijnoyi praci / G. O. Ball // Psy`xologo-pedagogichni problemy` profesijnoyi osvity` : nauk.-metod. zb. / redkol.: I. A. Zyazyun (golova) [ta in.]. – K., 1994. – S. 98–100. **3. Bondarenko O. F.** Psy`xologichni osobly`vosti suchasnoyi molodi ta problemy` profesijnoyi pidgotovky` psy`xologiv-prakty`kiv / O. F. Bondarenko // Prakty`chna psy`xologiya ta social`na robota. – 2003. – # 4. – S. 8–11. **4. Bulax I. S.** Psy`xologichni aspekty` mizhosoby`stisnoyi vzayemodiyi vy`kladachiv i studentiv : navch.-metod. posibny`k / Bulax I. S., Doly`ns`ka L. V. – K. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2002. – 114 s. **5. Dolins`ka Yu. G.** Osoby`stisne zrostannya prakty`chnogo psy`xologa v procesi jogo profesijnoyi pidgotovky` / Yu. G. Dolins`ka // Psy`xologiya : zb. nauk. pr. – K. : NPU, 1998. – Vy`p. I. – S. 155–160. **6. Ency`klopediya osvity` / APN Ukrayiny` ; golov. red. V. G. Kremen`.** – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s. **7. Zyazyun I. A.** Intelktual`no-tvorchy`j rozvy`tok osoby`stosti v umovax neperervnoyi osvity` / I. A. Zyazyun // Neperervna profesijna osvita: problemy`, poshuky`, perspekty`vy` : monografiya / za red. I. A. Zyazyuna. – K. : VIPOL, 2000. – S. 11–57. **8. Kolomy`nsky`j Ya. L.** Psy`xology`cheskaya kul`tura – uslovy`e y` cel` deyatel`nosti` psy`xologa / Ya. L. Kolomy`nsky`j // Psy`xologiya. – My`nsk, 2000. – # 2 (19). – S. 4–19. **9. Maksy`menko S. D.** Texnologiya spilkuvannya (komunikaty`vna kompetentnist` vchy`telya: sutnist` i shlyaxy` formuvannya) / Maksy`menko S. D., Zabroz`ky`j M. M. – K. : Glavny`k, 2005. – 112 s. **10. Molokanov M. V.** O nekotoryx aspektax otbora kandy`datov v prakty`chesky`e psy`xology` / M. V. Molokanov // Aktual`nye problemy psy`xology`cheskoj sluzhby: teory`ya y` prakty`ka : matery`aly mezhdunar. konf. (Odessa, 14-17 maya 1992). – Odessa, 1992. – S. 34–36. **11. Pov`yakel` N. I.** Profesijna refleksiyapsy`xologa-prakty`ka / Pov`yakel` N. I. // Prakty`chna psy`xologiya ta social`na robota. – 1998. – # 6/7. – S. 3–6. **12. Rekesheva F. M.** Uslovy`ya razvy`ty`ya psy`xology`cheskoj gotovnosti` k professy`onal`noj deyatel`nosti` studentov-psy`xologov : dy`s. ... kand. psy`xol. nauk : 19.00.13 / Rekesheva F. M. ; Astraxan. gos. un-t.- Astraxan`,

2007. – 156 s. **13. Ry`balka V. V.** Psy`xologichna kul`tura osoby`stosti u profesijnij pidgotovci ta diyal`nosti prakty`chnogo psy`xologa / V. V. Ry`balka // Problemy` pidgotovky` i pidvy`shhennya kvalifikaciyi prakty`chny`x psy`xologiv u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax. – K. : Nika-Centr, 2002. – S. 29–32. **14. Semenova E. M.** Emocy`onal`naya kul`tura pedagoga / Semenova E. M. // Treny`ng emocy`onal`noj ustojchy`vosty` pedagoga : ucheb. posoby`e. – M. : Y`zd-vo Y`n-ta Psy`xoterapy`y`, 2002. – S. 52–56. **15. Sy`soyeva S. O.** Pedagogichna tvorchist` vchy`telya: vy`znachennya, teorety`chna model`, funkciyi pidgotovky` / S. O. Sy`soyeva // Pedagogika i psy`xologiya. – 1998. – # 2. – S. 161–172.

Received 20.01.2016

Reviewed 25.02.2016

Accepted 29.03.2016